

Гудима Ю. П.

ПАМ'ЯТКИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

У статті подано визначення навчально-стратегічної компетентності та роль пам'яток для її формування. Охарактеризовано зміст і структуру пам'яток. Описані вимоги до їх змісту та оформлення. Обґрунтовуються теоритичні засади використання пам'яток як засіб і спосіб самостійного опанування іноземної мови та діалогічним мовленням зокрема.

Ключові слова: пам'ятка, самостійна робота, навчально-стратегічна компетентність, діалогічне мовлення, майбутні вчителі англійської мови.

В статті представлено определение понятия учебно-стратегической компетентности, выделяется роль памяток для ее формирования. Охарактеризовано содержание и структуру памяток. Описаны требования к содержанию и оформлению памяток. Обосновываются теоретические основы использования памяток, как средства и способ самостоятельного овладения иностранным языком и диалогической речью в частности.

Ключевые слова: памятка, самостоятельная работа, учебно-стратегическая компетентность, диалогическая речь, будущие учителя английского языка.

The article presents the definition of strategic competence and the role of tips in its formation. The author describes the content and the structure of tips; outlines the requirements to the content and the tips writing; substantiates the theoretical foundations of using tips as a method and means of mastering a foreign language and interaction in particular.

Key words: tips, self-study work, strategic competence, interaction, the English language teacher trainees.

Опанування майбутніми філологами іншомовним спілкуванням передбачає у них формування певного рівня комунікативної компетентності, однією із складових якої є стратегічна компетентність (СтК), що є основою навчальної автономії. СтК включає вміння самостійно здобувати й використовувати знання, планувати навчальний процес та оцінювати досягнутий рівень володіння іноземною мовою (ІМ). У цій роботі ми розглядаємо питання формування СтК в оволодінні ІМ, компонентами якої є різноманітні навчальні стратегії.

Аналіз робіт авторів, які займаються проблемами сприйняття і розуміння іншомовних повідомлень, дозволяє виділити деякі основні напрями у вивченні цього питання. Це дослідження, пов'язане з теорією розвитку іншомовної комунікативної компетенції (І. Л. Бім, Н. Д. Гальскова, Н. І. Гез, Р. П. Мільруд, А. Н. Щукін та ін.), концепцією автономії студента (Л. Дікінсон, Г. Холек, А. Рампільон, Н. Ф. Коряковцева, Т. Ю. Тамбовкіна), концепцією поетапного формування розумових дій (П. Я. Гальперин, Н. Ф. Талізін та ін.), концепцією системного підходу до розробки створення і використання засобів навчання (І. Л. Бім, М. Н. В'ятютнев, І. Я. Лернер). Стратегії говоріння описуються в роботах О. А. Галанової, Л. А. Каревої, М. Р. Коренєвої, Ю. А. Синиці, Т. Н. Сухаревої.

Таким чином, з представленого огляду робіт видно, що хоча проблема стратегій в різних видах мовленнєвої діяльності при навчанні студентів ІМ описується багатьма дослідниками, проте сьогодні проблема не може вважатись достатньо розробленою.

Отже, метою статті є описати пам'ятки для формування у майбутніх вчителів англійської мови (АМ) навчально-стратегічної компетентності у діалогічному мовленні (ДМ).

З поставленої мети випливає, що нам потрібно вирішити такі завдання:

- визначити поняття навчально-стратегічної компетентності;
- встановити роль пам'яток для її формування;
- охарактеризувати зміст та структуру пам'яток;
- описати вимоги до змісту та оформлення пам'яток;
- обґрунтувати теоритичні засади використання пам'яток, як засобу і способу самостійного опанування ІМ та ДМ зокрема.

Пам'ятка не є чимось новим у галузі методики викладання ІМ, однак досить теоретичного опису у неї ще нема. Поділяючи думку Е. Г. Азімова, під пам'яткою розуміємо один із засобів навчання на основі наочності та словесний опис того, навіщо, для чого та яким чином потрібно виконувати і перевіряти пропонуване завдання [1, с. 184]. Можна зауважити, що пам'ятка є вербальною опорою, для реалізації діяльності. За допомогою пам'яток створюються умови, що дозволяють долати труднощі, з якими зіштовхуються студенти при вивченні ІМ.

Кожен навчальний підручник повинен містити інструкції-схеми, які призначені для цілеспрямованого формування у студентів вмінь навчатися. Пам'ятка є одним із таких засобів. З її допомогою учитель може ефективно керувати навчальною діяльністю майбутнього філолога [5, с. 13-20].

Досить часто пам'ятки із рекомендаціями з виконання однієї і тієї ж навчальної діяльності значно відрізняються одна від одної як за змістом, кількістю у ній операцій, так і за послідовністю їх виконання. Проте можна уникнути таких недоліків, якщо при розробці пам'яток спиратися не тільки на практичний досвід, але й на наукову основу – уявлення про процес формування навичок і про розвиток мовленнєвих умінь [5, с. 13-20]. Для координації дій студентів та викладача у процесі формування навички ведення розмови розглянемо пам'ятку “Як розпочинати розмову”. В її основу покладений процес роботи над діалогом, різними видами мовленнєвих кліше. Цей процес послідовно проходить такі етапи:

- сприйняття і осмислення нових кліше;
- засвоєння їх уживання;
- засвоєння мовленнєвих кліше в різних ситуаціях.

Розробляючи пам'ятки, педагог повинен враховувати:

- де використовується пам'ятка, вдома/в аудиторії;
- вікові особливості студентів;
- рівень володіння ІМ;
- чітка послідовність виконання дій;
- лаконічність;
- відсутність категоричності;
- подання прикладів.

Перейдемо до характеристики видів пам'яток. В. П. Кузовлев виділяє за характером змісту такі види пам'яток:

Пам'ятка-алгоритм – послідовність операцій чітко фіксована.

Пам'ятка-інструкція – пропонується певна бажана послідовність операцій, але учасникові дається можливість самостійно змінити цю послідовність або згорнути деякі операції.

Пам'ятка-порада – рекомендує можливі способи виконання дій, залишаючи учаснику право вибору підходящого для неї способу виконання дії.

Пам'ятка-показ – ставить ціль дати приклад виконання завдання.

Пам'ятка-стимул – стимулює активність через розкриті перспективи дій [5, с. 13-20].

Охарактеризуємо вимоги до укладання структури, змісту та оформлення пам'яток. Важливу роль у пам'ятках відіграє її заголовок. Він повинен відображати їх суть і в той же час бути дещо незвичайним, інтригуючим, щоб викликати у майбутніх філологів бажання прочитати цю пам'ятку. Інтригуюча назва дозволить потім згадати студенту її зміст.

Будь-яка пам'ятка має починатись із так званої “експозиції”, призначення якої – підготувати студентів до сприйняття основної частини пам'ятки (порада, інструкція і т. ін.), зобразити важливість цієї навчальної навички, надати певний “емоційний заряд”.

Загалом уся пам'ятка (експозиція та основна частина) має бути написана живою, образною мовою, доступною адресатові, якому вона адресована. В. П. Кузовлев підкреслює, що слід по можливості частіше вживати приказки, прислів'я, крилаті вирази, які добре запам'ятовуються студентам [5, с. 13-20].

Отже, важливою вимогою є оформлення змісту пам'ятки таким чином, щоб студенту було цікаво читати та слідувати її порадам.

Звідси випливають такі вимоги до пам'ятки:

- лаконічний, інтригуючий заголовок;
- підготовка до основної частини в експозиції;
- порада, інструкція, приклади – в основній частині;
- мова пам'ятки – жива, чітка, без заперечень, із додаванням приказок, крилатих виразів;
- відповідність рівню володіння ІМ та віковим особливостям студентів;
- врахування умов використання пам'яток, етапів роботи над темою.

Пам'ятки виступають одночасно як засіб самостійного опанування ІМ, так і її методикою.

У пам'ятках у формі порад ІМ мовою, не викладач повчає, а студентам даються отримані з досвіду, об'єктивно наявні оптимальні правила навчальної праці щодо ІМ. Вони підказують студентам правильний і надійний шлях оволодіння основними видами мовленнєвої діяльності, новими організаційними формами, вправами. Кількість пам'яток не повинна бути великою, але вони мають охоплювати всі істотні сторони освітнього процесу. Навчальні та виховні цілі повинні в них тісно переплітатись [2].

Наведемо приклад пам'ятки “Ведення дискусії”:

Discussion is just a tool. You have to aim,
the final goal must be a decision

If you can't remember a word or phrase, use a synonym instead.
 Use a wide range of grammar structure and vocabulary.
 Stick to the point and do not talk about irrelevant things.
 Pay attention to what your partner says, show interest in what they are saying and be polite.
 Always justify your opinion and give examples to support your arguments.
 Remember to follow the instructions for the exam task carefully and include answers to all parts of the exam task.
 At the end of the conversation, draw conclusions from what was said and sum up the discussion.

Interrupting in a polite way

Excuse me, ...
 Sorry for interrupting, but...
 May I interrupt?

Expressing interest

And what happened next?
 Go ahead, tell me what do you think?

Expressing and justifying opinion

I believe that...
 It seems to me...

Summing up the discussion

To wrap it all up, ...
 By and large

Пам'ятки розраховані на здатність майбутніх філологів свідомо керувати своєю волею та емоціями, і одночасно вони виховують цю здатність. Потрібно тільки звернути увагу на пам'ятку, а далі вона вже сама “нагадає про себе”, бо, керуючись нею, студенти на ділі переконуються в її користі. Тому безпосередній зворотний зв'язок несумісний з пам'яткою. На пам'ятку покладається “стратегічна роль” формування суб'єкта навчання, який відповідально і зацікавлено опановує ІМ на основі осмислених ним (студентом) прийомів навчальної праці [2].

При оволодінні ІМ майбутній філолог повинен перебувати у певних умовах, за яких у нього формуватимуться мовленнєві навички й уміння. Варто залучувати студентів до самостійної діяльності на усіх заняттях з ІМ, поступово збільшуючи ступінь складності самостійної навчальної діяльності, яке здійснюється за трьома напрямками (шляхом збільшення обсягу завдань і тривалості роботи студентів; шляхом ускладнення змісту завдань, а разом із тим мисленнєвих операцій і прийомів робіт, які необхідні для його вирішення; шляхом зміни способу інструктажу і поступового її зменшення з боку викладача), а також збільшувати ступінь самостійності студентів при виконанні навчального завдання.

Не варто забувати, що пам'ятка є лише додатковим засобом формування самостійної навчальної діяльності. Лише під час довгих тренувань, у процесі неодноразового виконання завдань студент може опанувати ІМ. При цьому важливо, щоб користувач ІМ із перших разів навчився правильно і раціонально виконувати окремі завдання. Таке оволодіння ІМ забезпечується, з одного боку, знаннями пам'яток, а з іншого – постійним контролем з боку викладача. Пам'ятка створює спрямування і послідовність підготовки завдань з формування мовленнєвих компетенцій [2].

Отже, пам'ятка є одним із засобів формування мовних і мовленнєвих компетенцій і спрямована на:

- стимулювання активності майбутніх філологів через перспективи дій;
- розвиток практичної діяльності й усвідомленого включення у різноманітні види діяльності навчання та самостійного навчання на основі вимог, що пред'являються викладачами, батьками, студентами;
- надання права вибору способу виконання дій;
- створення умов для можливості усвідомленого вибору змісту освіти й організації пізнавальної діяльності відповідно індивідуальним інтересам студента.

Викладачеві необхідно створити умови, за яких можна було б звести до мінімуму труднощі, з якими стикаються майбутні учителі при опануванні ІМ. І саме пам'ятка є одним із способів створення таких умов.

Таким чином, у статті ми розглянули поняття навчально-стратегічної компетентності; встановили роль пам'яток для її формування; охарактеризували зміст та структуру пам'яток; описали вимоги до змісту та оформлення пам'яток; обґрунтували теоритичні засади використання пам'яток як засобу і способу самостійного опанування ІМ та ДМ зокрема.

Перспективами нашого дослідження ми вбачаємо у розробці пам'яток та встановленні їх місця у процесі формування у майбутніх учителів АМ навчально-стратегічної компетентності у ДМ.

Література:

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин – М. : Издательство ИКАР, 2009. – С. 184.
2. Коминова С. Ю. Памятка как средство формирования речевых компетенций [Электронный ресурс] / С. Ю. Коминова. – Режим доступа: <http://pedsovet. su/publ/28-1-0-1016>.
3. Коряковцева Н. Ф. Автономия учащегося в учебной деятельности по овладению иностранным языком как образовательная цель / Н. Ф. Коряковцева // Иностранные языки в школе. – 2001. – № 1. – С. 9-14.
4. Кузовлев В. П. Памятка как вспомогательное средство обучения / В. П. Кузовлев, Е. И. Пассов, В. С. Коростелев // Общая методика обучения иностранным языкам. Хрестоматия / Сост. А. А. Леонтьев – М. : Русский язык, 1991. – 360 с.
5. Кузовлев, В. П. Памятка как средство развития учебных умений и универсальных учебных действий / В. П. Кузовлев // Иностранные языки в школе. – 2010. – № 7. – С. 13-20.
6. Методические рекомендации /для студентов по использованию памяток как средства формирования приемов учебной деятельности при изучении иностранного языка. – Липецк, 1985. – 24 с.
7. Соловова Е. Н. Автономия учащихся как основа развития современного непрерывного образования личности / Е. Н. Соловова // Иностранные языки в школе. – 2004. – № 3. – С. 41-44.